

دریای پرآوازه

● صدیقه بالی لاشک

● دریای پارس

● تهیه و تنظیم: حجت سمیع پور

● ناشر: هلیاتوس؛ چاپ اول: ۱۳۸۳؛ تعداد صفحات: ۳۸۴

خلیج فارس از دوران کهن تا به امروز، همواره یکی از پرآوازه‌ترین دریاهای جهان بوده و تجلیگاه تمدن ایران زمین به شمار می‌رفته است. قدیمی‌ترین منبع جغرافیایی فارسی زبان که در آن نام خلیج فارس آورده شده، کتاب حدودالعالم است. در کهن‌ترین نام گذاری‌ها، دریای جنوبی ایران را نارمرتو به معنای رود تلخ نامیده‌اند. با مهاجرت آریایی‌ها به ایران و استقرارشان در نواحی جنوبی کشور آنان نام خود را بر خلیج مزبور نهادند و از آن روزگار، خلیج فارس در جهان نام‌آور گشت. قدمت سفرهای دریایی بر پهنه‌ی این خلیج به دوره‌ی سومریان می‌رسد و در دوران باستان با افول کارآمدی جاده‌های کهن بر اهمیت بنداری که به شهرها متصل می‌شدند، افزوده گشت و خلیج پارس هم از این قاعده مستثنی نبود. با گذشت زمان و تحولات تاریخی منطقه اندک اندک خلیج فارس اهمیت خود را از دست داد، دیگر نه نیروی دریایی هخامنشی وجود داشت و نه قرون اولیه ظهور اسلام و حرکت مسلمین به سمت ایران بود. در دوران حکومت صفویه و قاجار که جهان به سمت صنعتی شدن پیش می‌رفت، انرژی بسیار مهمی در منطقه خلیج فارس یافت شد که حیات جهان وابسته به آن بود و آن چیزی نبود جز نفت و منطقه خلیج فارس به علت تسلط بر ذخایر و قدرت تولید و توان صادراتی قابل توجه در حقیقت مرکز این تحولات و وقایع مهم بوده و هست و تقریباً همه‌ی کشورهای جهان کم و بیش وابسته به نفت این حوزه می‌باشند. تمام این نکاتی که ذکر شد بر اهمیت این خلیج و موقعیت خاصش استراتژیکی، تاریخی و جغرافیایی آن می‌افزاید علی‌الخصوص که پس از وقوع انقلاب پنجاه و هفت ایران دولت‌های غربی که تا حدودی دستیابی آسان به نفت این منطقه را از دست دادند، تلاش کردند تا با حمایت از کشورهای کوچک حاشیه‌ی خلیج فارس و ایجاد بحران‌هایی چون بحث جزایر سه گانه بتوانند حاکمیت منطقه را به دست گیرند. از اینرو مدتی است که به خلیج فارس و مسائل مرتبط با آن بیشتر پرداخته می‌شود و کتاب دریای پارس حجت سمیع پور نیز در همین راستا نگاشته شده. این کتاب در ۳۸۴ صفحه‌ی رنگی و در هشت فصل نسبتاً مفصل نگاشته شده است.

در فصل اول با عنوان طبیعت+اقلیم+جغرافیا، خلیج فارس از لحاظ زمین‌شناسی و اینکه در چه دوره‌ی زمین‌شناسی تشکیل شده به دقت

ادبی نوجوانان بلامانع باشد لیکن نما تواند معیار و محکی علمی باشد. ۶- عدم ارجاع و پانوشت در طول کتاب. اگر به فرض محال بپذیریم که اطلاعات مؤلف در این زمینه کامل و جامع بوده است قطعاً نمی‌پذیریم که وی تمام این اطلاعات دقیق آماری، نام‌های لاتین، اطلاعات زمین‌شناسی و... را خود به تنهایی و با تراوشات ذهنی خود آورده باشد.

۷- منابع و مأخذی که در انتهای کتاب آورده شده، تماماً تحقیقات معاصر است و از هیچ منبع دسته اولی بهره برده نشده.

۸- اکثر منابع توسط نویسندگان دیگر کشورها، درباره‌ی خلیج فارس نگاشته شده و درواقع دیدی بیرونی به موضوع دارند و نتیجه‌گیری آنان کاملاً مبتنی بر سیاست‌ها و خواهش‌های دولت مطبوعشان خواهد بود. چه زیباتر می‌شد اگر حتی قرار می‌بوده که از کتب نویسندگان کشورهای دیگر بهره‌مند شویم علاوه بر ژاپن و روسیه از زاویه دید دولت‌های همسایه و یا دولت‌هایی که حیاطشان به گونه‌ای به نفت خلیج فارس وابسته است به این مطلب بنگریم.

۹- در فصل معرفی همسایگان عربی حوزه‌ی خلیج فارس به طور روشن اشاره به دلیل تلاششان برای دستیابی به خلیج فارس و علی‌الخصوص جزایر سه گانه ندارد و تنها اجمالاً اهمیت نفت را در حوزه‌ی اقتصادی و تجارت این کشورها بررسی می‌نماید.

۱۰- در کتاب گاهی مطالب در جای مناسب آورده نشده مثلاً آن هنگام که جنگ‌های صورت گرفته در خلیج فارس از گذشته تا به امروز به شکلی مختصر برای خواننده معرفی شدند ما عناوینی مانند (چرا جنگ) را خواهیم دید که اساس و علت جنگ را با تکیه بر همان اصل قدیمی نبرد دائمی دو جبهه‌ی حق و باطل را بیان می‌کند، معتقد است که هابیل و قابیل اولین نمایندگان این دو جبهه می‌باشند.

۱۱- در بخش فرهنگی مطالبی آورده شده که کتاب را تا حد یک تحقیق متوسط پائین می‌آورد مطالبی که شاید بهتر می‌بود در کتابی در همین حوزه بررسی شود.

۱۲- وی در جای جای کتاب از شاخه‌ای به شاخه دیگر پریده و نتوانسته آن جمع بندی شکل را به نوشته‌اش بدهد.

۱۳- نویسنده با حذف زواید شاید می‌توانست و حتی بهتر بود که صفحات و مطالب کتاب را کم حجم و مفیدتر نماید.

سرانجام در پایان می‌توان اینگونه سخن راند اگرچه کتاب نقایصی بی‌شمار دارد اما خواندن آن خالی از لطف نخواهد بود و چه بسا اطلاعات عمومی افراد را در خصوص خلیج فارس افزایش دهد.

پی‌نوشت‌ها

- ۱- تکمیل همایون، ناصر، خلیج فارس، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، ۱۳۸۰، صفحه‌ی ۹
- ۲- الهی، همایون، خلیج فارس و مسائل آن، نشر قومس، تهران صفحه‌ی ۴
- ۳- تکمیل همایون، پیشین، صفحه‌ی ۲۷
- ۴- بنیاد ایران شناسی، خلیج فارس در حدیث دیگران، تهران صفحه‌ی ۹۸ و ۱۰۲
- ۵- همایون الهی، پیشین، صفحه‌ی ۲۶

مورد بررسی قرار گرفته و جغرافیای طبیعی آن بررسی می‌گردد. در فصل دوم کتاب ورود استعمار به پهنه‌ی این بخش از خاک کشورمان و دلایل و اهداف دولت‌های غربی بررسی می‌شود و جنگ‌های بین الملل اول و دوم و جنگ ایران و عراق نیز به طور مفصل توضیح داده می‌شود. در فصل سوم تاریخ نام‌گذاری خلیج فارس از دوران باستان تا به امروز مورد بررسی و تفحص قرار می‌گیرد. در بخش چهارم، نویسنده وارد بعد اجتماعی منطقه شده و به طور دقیق آداب و سنن رایج در منطقه از دیرباز تا کنون را به خواننده می‌شناساند. در بخش‌های پنجم تا هشتم نیز به ترتیب گردشگری، تاریخچه‌ی نفت و نقش آن در اقتصاد فعلی جهانی، و در نهایت معرفی همسایگان و جزایر اطراف خلیج فارس می‌پردازد. نقطه‌ی قوت کتاب را شاید بتوان فصلی دانست که نویسنده به تاریخ ورود دول غربی به سواحل جنوبی پرداخته و این تمایل که تا به امروز نیز وجود دارد را به صورت جامعی نشان می‌دهد.

بررسی کتاب

۱- کتاب دریای پارس متأسفانه مانند دیگر کتب جامعی که در این حوزه نگاشته می‌شود سعی دارد که تمام مسائل سیاسی، جغرافیایی، تاریخی، نظامی و اقتصادی خلیج فارس و پسرکرانه‌های آن را بررسی نمایند و چون خاصیت کلی‌گویی ملزم به حذف برخی جزئیات مفید است، درواقع این مطاوعه نه تنها کمکی به خواننده نمی‌کند، بلکه سبب حذف بخش‌های اصلی می‌شود.

۲- آوردن مقدمه در ابتدای فصل و نتیجه‌گیری علمی در انتهای مطالب هر فصل از نکات جالب و علمی کتاب بود که مؤلف در فصل اول کتابش، توانست به این مهم دست یابد اما نتوانست آن را به دیگر فصول کتابش تعمیم دهد و تنها در فصل ششم که بحث استراتژیک نفت را می‌بینیم به یک نتیجه‌گیری می‌رسیم. البته آوردن این مطالب چندان ضروری نبوده، اما بهتر می‌بود که نویسنده در نگارش از یک اشل مشخص پیروی نماید تا ذهن خواننده مشوش نگردد.

۳- کتاب بیشتر شبیه یک هفته‌نامه یا ماهنامه رنگیست تا کتابی علمی و قابل بحث. نویسنده با آوردن عکس‌ها، جداول، نمودارها و کاربک‌تورهایی که در خصوص خلیج فارس وجود دارد، در واقع مجال پردازش به مطالب علمی را نیافته است.

۴- دوره‌ی موردبحث مؤلف، از باستان تا معاصر کشیده شده که در این راستا چون وی در تلاش بوده چیزی را از قلم نیندازد، سهواً یا عمداً مطالبی را عنوان کرده که نه تنها به خلیج فارس مربوط نمی‌شود بلکه تنها رنگ و بویی سیاسی دارند و با مطالعه‌ی دقیق آن چیزی به معلومات تاریخی خلیج فارس شناسی خواننده افزوده نخواهد شد.

۵- آوردن مطالب تنها به استناد شنیده‌ها به وفور در صفحه‌ی صفحه‌ی کتاب دیده می‌شود به طور مثال در جایی که انگیزه‌ی شیعه شدن مردمان در ایران کنکاش می‌شود، روایت عامیانه و غیر تاریخی از دواج امام حسین علیه السلام با شهربانو شاهزاده‌ی پرسی به عنوان شاهد گفته می‌شود که آوردن این مطلب شاید در کتاب‌های عمومی و